

9. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2000. 424 с.

10. Равлінко З.П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 201 с.

Надійшла до редакції 30.11.2018

Sayenko M.I. Theoretical aspects of discrimination as object of legal study. The article deals with theoretical and methodological aspects of the study of discrimination in the context of legal regulation. In particular, the phenomenon of discrimination in its connection with public-legal relations and the actual directions of research of the theory of constitutional law are considered. The main elements of legal regulation in the field of ensuring the equality of all people in the realization of their rights and freedoms, in particular, the parties of legal relations in the field of discrimination, are characterized.

The above characterizes the multidimensionality of manifestations of discrimination in legal reality. The content of discrimination as a legal phenomenon determines its influence: a) on the process of state formation; b) the organization of social institutions, the constituent parts of which are the legal and political-legal institutions of constitutional law; c) on the ability of the state to fulfill its constitutional obligations to ensure equal rights of citizens in law-making and law-enforcement activities.

It is proved that the essence of discrimination should include its positive component - a set of properties and qualities that allow a specific substance not only to exist, but also to develop. In the study of many phenomena associated with discrimination, it is necessary to explore the two sides of the subject - positive and negative. It is revealed that the problem of discrimination is compounded by the fact that in a concrete case it is necessary to distinguish between the manifestation of discrimination against a regular offense (committed as a result of incompetence, criminal intent, negligence, conflict of interests, etc.).

Keywords: *discrimination, gender equality, equality, rights and freedoms of man and citizen.*

УДК 340 : 342.7

Сердюк І.А.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-52-59

ЦІННІСТЬ ПРАВОВИХ АКТІВ В АСПЕКТІ УТВЕРДЖЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

З'ясовано складові ціннісного методологічного підходу, що є теоретичним інструментарієм для визначення значущості правових актів в аспекті утвердження і забезпечення прав людини. Розглянуто існуючі в сучасній правничій науці погляди вчених на цінність права та Конституції. На основі їх аналізу запропоновано авторську дефініцію загальнотеоретичної категорії «цінність правового акта»; також з'ясовано прояви однойменного явища правової дійсності в аспекті утвердження і забезпечення прав людини.

Ключові слова: *цінність, ціннісний (аксіологічний) підхід, цінність права, цінність Конституції, цінність правового акта, інструментальна цінність правового акта, власна цінність правового акта, історична цінність правового акта.*

Постановка проблеми. Надзвичайно важливим у пізнанні феномена правового акта є його ціннісний аспект. Огляд доктринальних джерел за темою дослідження свідчить про недостатню увагу представників загальнотеоретичної юридичної науки до цієї проблеми і, як наслідок, про певну обмеженість наявних теоретичних знань, в яких відображено згадану складову сутності волевиявлення право- та дієздатних суб'єктів права, зовні об'єктивованого у вербальній, конклюдентній або документальній формі, що по-

роджує юридичні наслідки.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. З'ясування ціннісного аспекту явищ правової дійсності є порівняно новим напрямком наукових досліджень у вітчизняній правничій науці. Його обґрунтовано пов'язують із іменами таких правників, як М. Козюбра, В. Костицький, П. Рабінович, Ю. Тодика, Ю. Шемшученко, В. Погорілко, В. Шаповал та ін., наукові пошуки яких були спрямовані переважно на з'ясування питань цінності права та Основного Закону держави. Проте зміст загальнотеоретичної категорії «цінність правового акта» залишився нерозкритим, а аспекти прояву однойменного явища правової дійсності – невизначеними.

Метою цієї статті є розкриття змісту поняття «цінність правового акта» та з'ясування проявів однойменного явища правової дійсності в аспекті утвердження і забезпечення прав людини.

Досягнення визначеної дослідницької мети зумовило необхідність використання пізнавальних можливостей ціннісного (аксіологічного) методологічного підходу.

У методологічному плані важливе значення має визначення аспекту дослідження, яким є утвердження і забезпечення прав людини. Здійснюючи доктринальне тлумачення ч. 2 ст. 3 Конституції України, П. Рабінович зміст однойменних понять розкрив у такий спосіб:

1) утвердження прав і свобод людини – це їх визнання державою. Воно може здійснюватись різними шляхами та засобами: проголошенням у деклараціях, заявах, закріпленням прав у людини у Конституції, інших законах; участю в підготовці і прийнятті міжнародних документів щодо прав людини, приєднанням до відповідних міжнародних договорів, їх ратифікацією тощо;

2) забезпечення прав і свобод людини – це створення умов для здійснення її прав і свобод. Воно включає такі три елементи (напрями) державної діяльності: сприяння реалізації прав і свобод людини (шляхом позитивного впливу на формування їх загальносоціальних гарантій); охорона прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема юридичних, для профілактики правопорушень); захист прав і свобод людини (відновлення порушеного правомірного стану, притягнення винних осіб до юридичної відповідальності) [1, с. 23].

Виклад основного матеріалу. Ціннісний (аксіологічний) підхід, як зауважують С. Гусарев і О. Тихомиров, ґрунтується на низці філософсько-соціологічних концепцій. Згідно з ним людські діяння можна осмислити лише у співвіднесенні з цінностями (благами), якими визначаються норми і цілі поведінки людей. У правознавстві цей підхід використовують при дослідженнях цінності права, правової культури, суспільної значущості (суспільної корисності й суспільної небезпеки) діянь у сфері дії права [2, с. 73].

Загальнотеоретичною категорією, що відображає систему правових цінностей, які визнані суспільством, є правова культура. Так, Ю. Шемшученко розкриває зміст цього поняття як систему духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права, що охоплює всю сукупність найважливіших ціннісних компонентів правової реальності в її розвитку (право, правосвідомість, правовідносини, правопорядок, нормотворчу, правозастосовчу та іншу правову діяльність) [3, с. 37].

До елементів (підсистем) правової культури О. Семітко відносить рівневі стани, тобто «ступені правового розвитку» таких компонентів системи правового життя суспільства, як: 1) правові тексти (акти-документи та тексти, що мають юридичний зміст); 2) правова діяльність (теоретична і практична); 3) правова свідомість (включно з когнітивним, емоційним та установчим її компонентами) 4) суб'єкт як носій правової культури (суспільство, класи, нації, народності, колективи, окремі індивіди) [4, с. 435].

Оскільки правові акти є результатом цілеспрямованої пізнавальної за змістом та правової за формою творчої, владно організуючої діяльності органів публічної влади (їх службових і посадових осіб), а ступінь їх розвитку, техніко-юридичної досконалості є ціннісним компонентом правової культури, визначена вченими сфера використання аксіологічного методологічного підходу охоплює собою і вказані явища правової дійсності.

Системоутворюючою, а отже визначальною, при характеристиці аксіологічного підходу є філософська категорія «цінності». У науковій літературі відзначається факт відсутності єдності вчених із приводу її визначення [5, с. 212]. На підтвердження цієї тези Хашматулла Бехруз наводить такі інтерпретації поняття, що розглядається нами: 1) цінність – це уявлення людини про певні ідеальні стани, наявність яких обумовлена

задоволенням потреб – фізіологічних, матеріальних, інтелектуальних (такий підхід обґрунтовують представники ідеалістичної філософської думки); 2) цінності – узагальнені уявлення людей про найбільш значущі цілі та норми поведінки, що визначають пріоритети у сприйнятті дійсності, орієнтації їх дій і вчинків у всіх сферах життя та значною мірою формують «життєвий стиль» у суспільстві. Система або сукупність домінуючих цінностей у концентрованому вигляді виражає особливості культури й історичного досвіду цього суспільства; 3) цінність являє собою властивість того або іншого суспільного феномену, спрямована на задоволення потреб та інтересів індивіда, групи людей і суспільства в цілому, а не є уявленням про ці властивості [5, с. 212-213]; 4) цінність – те, що почуття людей диктують визнати вищим над усім і до чого можна прагнути, споглядати, ставитися з повагою, визнанням, шануванням (П. Менцер). Цінність є не властивістю будь-якої речі, а сутністю і одночасно умовою повноцінного буття об'єкта. Наявність множини людських потреб і способів відчуття пояснює існування різноманітних оцінок: те, що для одного має більшу цінність, для іншого – малу або взагалі ніякої [6, с. 507].

У плані з'ясування змістовного наповнення категорії цінностей важливе значення має умовний поділ прибічників різних підходів до її розуміння. Так, Хашматулла Бехруз диференціює вчених на: універсалістів (Платон, Кант, Гегель та ін), які відзначають існування деяких безумовних, транскультурних цінностей, універсальних моральних норм, пов'язаних із єдиною та незмінною, позаісторичною людською природою; антиуніверсалістів (Фрейд, Юнг, Гуссерль, Хайдеггер та ін), для яких характерним є затвердження релятивізму всіх моральних норм, оскільки вони повинні розглядатися в контексті значущості для індивідуума, а також унікальності ірраціонального буття людини [5, с. 278].

Суттєве значення для характеристики аксіологічного підходу мають умовиводи М. Шелера стосовно ранжування цінностей. Цінності є тим вищими, чим вони довговічніші, чим глибше від них задоволення.

Характеризуючи аксіологічний підхід, не можна залишити поза увагою і такі поняття, як потреби й інтереси, що перебувають у діалектичному взаємозв'язку з цінностями. В гносеологічному плані особливо важливим є питання обґрунтування своєрідної ієрархічної системи потреб, що запропонована А. Маслоу. Вчений відображає її у виді піраміди з п'яти пластів, що відбивають порядок виникнення тих або інших потреб. Ця система, що відображена як класифікаційний ряд, має такий вигляд: перший прошарок – життєві потреби у їжі, воді та ін.; другий – потреби у безпеці; третій – потреби у приналежності до певної соціальної групи; четвертий – потреби у визнанні; п'ятий – потреби у самовираженні [7].

Законний інтерес, як загальнотеоретична категорія, становить відображений в об'єктивному праві або такий, що впливає зі змісту його норм і певною мірою гарантований державою, простий юридичний дозвіл, який забезпечує прагнення суб'єкта користуватися конкретним соціальним благом, а також у деяких випадках звертатися за захистом до компетентних органів – з метою задоволення своїх потреб, що не суперечать суспільним [8, с. 182].

Досягнення цілей правового регулювання суспільних відносин і задоволення інтересів суб'єктів права здійснюється за допомогою юридичних інструментів, які в теорії права відображаються терміно-поняттям «юридичні засоби». До них, зокрема, належать і правові акти публічної влади.

Оскільки правові акти являють собою різні форми буття права, важливе значення в плані методології мають ті теоретичні положення, що є відображенням результатів використання аксіологічного методу пізнання при дослідженні феномену об'єктивного права. У радянській правовій доктрині перші такі дослідження у другій половині ХХ століття були проведені С. Алексєєвим («Соціальна цінність права у радянському суспільстві») та П. Рабіновичем («Соціалістичне право як цінність»).

Як зауважує С. Алексєєв, право в суспільстві в умовах цивілізації, його сила з аксіологічного погляду – це не лише необхідність, не просто засіб соціального регулювання, але такий «засіб», що виступає як цінність, соціальне благо. Вихідними для розуміння права в цій якості є його особливості як інституційного утворення. Завдяки своїй інституційності право володіє низкою важливих соціально значущих властивостей – загальнообов'язковою нормативністю, високою (формальною) визначеністю за змістом, державною гарантованістю, що розкривають його місію істотної соціальної сили, носія

значної соціальної енергії. Це і пов'язано з характеристикою права як соціального феномену, що має соціальну цінність – інструментальну та власну [9, с. 344]. Вважаємо, що ці аспекти є відображенням цінності і правових актів, а отже також мають досліджуватися з погляду аксіологічного підходу.

Цінність права П. Рабінович вбачає в його позитивній значущості (ролі) у задоволенні потреб суб'єкта [10, с. 10], у такий спосіб акцентуючи увагу на її особистісному вимірі для конкретної особи. Обґрунтований правником підхід до розуміння досліджуваного поняття враховує особистісний вимір цінності права – його значущості для конкретної особи.

Принагідно зазначити, що вищенаведені судження вчених про цінність права були сприйняті та розвинені представниками вітчизняної і зарубіжної правничої науки. На підтвердження цієї тези наведемо окремі судження науковців про цінність феномену права. Його значущість, як вважає С. Погребняк, полягає у здатності права завдяки притаманним йому змістовним і формальним властивостям (обов'язковості, легітимності, нормативності, формальній визначеності, державній гарантованості) задовольняти суспільні потреби у впорядкуванні, безпеці, свободі, справедливості [11, с. 97].

У свою чергу, М. Кельман і О. Мурашин, розмірковуючи з приводу соціальної цінності права, зауважують: «зрозуміти соціальну цінність права – значить з'ясувати, розкрити його позитивну роль для особи і суспільства» [12, с. 32]. Таку позитивну роль права вчені вбачають у такому:

1) за його допомогою забезпечується загальний і стабільний порядок у суспільних відносинах;

2) завдяки праву досягається відповідність, точність у самому змісті суспільних відносин;

3) право забезпечує можливість нормальних активних дій особи, оскільки не припускає незаконних втручань у сферу його правомірної діяльності за допомогою механізмів юридичної відповідальності та інших примусових заходів;

4) право у громадянському суспільстві забезпечує оптимальне поєднання свободи та справедливості;

5) на правовій основі формується громадянське суспільство: ринкова економіка, багатопартійність, демократична виборча система, незалежність засобів масової інформації та правова держава [12, с. 32].

Питання цінності права та права як соціальної цінності О. Зайчук розглядає в контексті сутності права та його соціального призначення. Вчений із цього приводу зауважує: «Право – значуща цінність для сучасного суспільства, для кожної людини: досить глибоким і складним є його вплив на життя держави, суспільства в цілому, кожного громадянина; ... в останні роки значення права у міжнародних і внутрішніх справах держав постійно зростає, не кажучи вже про його значення для забезпечення прав і свобод людини та громадянина» [13, с. 287].

Факт появи теорії соціальних функцій права вчений розглядає в контексті історії розвитку питання про соціальне призначення права, а її (теорії як системи ідей) суть вбачає у спробі пояснити природу права, його соціальну цінність, багатогранність дії, важливість права для вирішення соціальних завдань [13, с. 289].

Правник зазначає, що саме призначення права формулюється, складається з потреб суспільного розвитку, воно є продовженням цих потреб, що знаходить вираз у юридичному акті. Відповідно до потреб і соціальної необхідності створюються закони, спрямовані на закріплення певних відносин, їх регулювання чи охорону. Причому те чи інше призначення закону, на думку вченого, виступає тим виразніше, чим гостріше відчувається потреба (необхідність) саме у відповідній його соціальній ролі – закріплювати, захищати чи спрямовувати розвиток певних суспільних відносин [13, с. 291].

При характеристиці соціального призначення права вчений основний наголос робить на інструментальній цінності права, свідченням чого є така теза, що «регулювання й охорона суспільних відносин юридичними засобами – це головне і основне, у чому полягає соціальне призначення права» [13, с. 291].

Також В. Нерсисянц питання цінності права та держави розглядає з погляду юридико-лібертарного підходу. Значущість діючого (позитивного) права та реально наявної держави, на думку вченого, визначаються за єдиним критерієм, а саме з позиції правових цінностей (права як цінності). Причому йдеться саме про правові цінності (в їх форма-

льно-юридичних значеннях і визначеннях), а не про моральні, релігійні чи інші неправові цінності. Адже лише таким чином, як стверджує вчений, певні правові цінності – у силу абстрактної всезагальності права (принципу формальної рівності, правової форми відносин) – носять за визначенням всезагальний і загальнозначущий (і в цьому смислі абсолютний, а не відносний) характер. У такий спосіб право у своєму аксіологічному вимірі виступає не як неформалізований (формально-фактичний) носій моральних (або змішаних морально-правових) цінностей, що є характерним для природно-правового підходу, а як суворо визначена форма саме правових цінностей, специфічна форма правового зобов'язання, відмінна від усіх інших (моральних, релігійних і т. ін) форм зобов'язання та ціннісних форм [14, с. 196].

На противагу позитивістському обезцінюванню права (як наказу влади) у лібертарній концепції права правова форма як форма рівності, свободи і справедливості є якісно визначеною та змістовною, але змістовною та визначеною у суворо правовому смислі, а не в смислі того чи іншого фактичного змісту, як це характерно для природно-правового підходу. Тому така якісно визначена у формально-правовому плані форма права, на думку вченого, являє собою форму зобов'язання не лише у значенні загальнообов'язковості, владної імперативності тощо, але і в значенні об'єктивної цінності загальнообов'язковості, ціннісно-правового зобов'язання [14, с. 196-197].

Ця концепція правового (формально-правового) трактування фундаментальних цінностей людського буття (рівності, свободи, справедливості) як основних моментів правової форми належного чітко окреслює та фіксує ціннісний статус права (коло, склад, потенціал права як цінності, специфіку права як ціннісно належного в загальній системі цінностей і форм належного). З цих позицій правових цінностей може та повинно визначатися ціннісне значення всіх правових феноменів у кореспондуючій і релевантній праву (праву як належному, як меті, як підставі вимог, джерелу правових смислів і значень) сфері суцього [14, с. 197].

У лібертарній концепції, відповідно, йдеться про оцінку (ціннісне судження та оцінку) з позицій права правового смислу і значення закону (позитивного права) та наявної, емпірично реальної держави, про їх правову якість, про їх відповідність (або невідповідність) цілям, вимогам, імперативам права як ціннісно належного. Право при цьому виступає як мета для закону (позитивного права) і держави. Це означає, що закон (позитивне право) і держава повинні бути орієнтовані на втілення та здійснення вимог права, оскільки в цьому полягають їх мета, смисл, значення. Закон (позитивне право) і держава є цінними лише як правові явища. В цьому ціннісно-цільовому визначенні та оцінці закон (позитивне право) та держава значущі лише остільки і настільки, наскільки та настільки вони причетні праву, виражають і здійснюють мету права, цінні в правовому смислі, є правовими [14, с. 197].

Таким чином, підсумовує учений, цінність закону (позитивного права) та держави згідно з лібертарно-юридичною аксіологією, полягає в їх правовому значенні та смислі. Мету права як належного щодо закону (позитивного права) можна сформулювати у виді такого ціннісно-правового імперативу: закон (позитивне право) і держава повинні бути правовими. Правовий закон і правова держава – це, відповідно, правові цілі-цінності реального закону (позитивного права) і держави [14, с. 197-198].

Як нами зазначалося вище, ціннісний аспект конституції став предметом дослідження представників доктрини конституційного права. Так, зокрема, Ю. Годика присвятив цьому питанню окремий параграф монографії «Конституція як соціальна цінність» [15, с. 177-183] та наукову статтю «Соціальна цінність Конституції України на трансформаційному етапі розвитку держави і суспільства» [16, с. 65-75].

Вчений обґрунтовано наголошує на різній соціальній цінності окремих нормативно-правових актів та відзначає особливу значущість Конституції як Основного Закону держави [16, с. 66], що, на його думку, виявляється в такому: 1) як нормативно-правовий акт вона має найвищу юридичну силу і визначає демократичну спрямованість розвитку держави і суспільства, правової й політичної системи; 2) як документ, у якому втілені цінності та ідеали світового конституціоналізму (пріоритет прав людини, народовладдя, верховенство права, республіканська форма правління, поділ влади, політична, економічна та ідеологічна багатоманітність, рівність перед законом тощо); 3) як акт, що встановлює межі втручання держави в особисте і асоційоване життя громадян (обмежувальна функція Конституції); 4) як інформаційна цінність, оскільки, знайомлячись із текстом

Конституції України, громадяни, іноземці, особи без громадянства, вітчизняні та зарубіжні юридичні особи, державні та недержавні інституції одержують інформацію про конституційний лад країни, правовий статус людини і громадянина, державно-політичний режим, територіальний устрій держави, гарантії прав особи тощо. Конституція – це своєрідний паспорт держави; 5) як інструмент забезпечення балансу інтересів різних соціальних груп і прошарків населення. Стабільна легітимна конституція, як свідчить світовий досвід, відтворює й інституційно оформлює досягнутий у суспільстві консенсус різних політичних сил щодо політико-правового і соціально-економічного устрою суспільства і держави; 6) як документ, що консолідує суспільство на певному етапі його розвитку; 7) як акт, що містить у собі програмні положення, які визначають демократичний вектор розвитку українського суспільства; 8) як основа подальшої модернізації держави і суспільства, фактор демократизації соціуму; 9) як база забезпечення стабільності державного і суспільного ладу; як основа стабільного демократичного конституційного статусу людини і громадянина [16, с. 67].

Цінність Основного Закону держави для людини правник обґрунтовує тим, що в її основу покладено ідею пріоритету прав особи. Конституційні норми через правосуддя, інші механізми забезпечення прав людини виступають важливим інструментом в руках громадян у захисті своїх прав і свобод [16, с. 68].

Значущість Конституції України полягає і в тому, що вона, як стверджує науковець, дає простір для реалізації свободи індивіда, його активності в економічній, політико-правовій та інших сферах суспільного життя [16, с. 73].

Узагальнення вищенаведених суджень правників про цінність права та цінність конституції як різновиду нормативно-правового акта дає підстави для таких проміжних висновків, що мають методологічне значення в плані розуміння цінності правового акта в усій багатоманітності його проявів:

1) розвиваючи думку В. Нересянца про значущість діючого позитивного права, вважаємо обґрунтованою тезу про визначення цінності правових актів саме з позиції правових цінностей (правових актів як цінності), щоправда не в їх формально-юридичних значеннях, інакше всі дискусії з приводу значущості правового акта не мають будь-якого сенсу;

2) важливою складовою значущості правових актів, на якій наголосив Ю. Тодика стосовно Конституції України, є їх інформаційна цінність. Вважаємо, що цей аспект значущості певною мірою притаманний усім різновидам правового акта: нормативно-правовим, інтерпретаційно-правовим та правозастосовним. Як юридичні документи, вони містять різноманітну за змістом правову інформацію, що торкається передусім таких важливих для окремих індивідів та громадянського суспільства питань, як права, свободи та обов'язки людини і громадянина, їх гарантії, засади юридичної відповідальності та ін;

3) вважаємо достатньо обґрунтованою в сучасному правознавстві тезу про регулювання й охорону суспільних відносин юридичними засобами як головне і основне, у чому полягає соціальне призначення права. Саме ці функції правових актів є відображенням їх інструментальної цінності;

4) індивідуальне регулювання поведінки суб'єктів права здійснюється за допомогою правових актів, що носять персоніфікований характер. Особливо важлива роль у цьому процесі відводиться актам правосуддя, що ухвалюються від імені держави та перебувають під підвищеною її охороною, а також юридично закріплюють результати вирішення конкретних юридичних справ, розв'язання правових суперечок;

5) велику соціально-правову цінність мають і ті правові акти, що є результатом здійснення контрольної та правоінтерпретаційної функцій Конституційного Суду України. У передмові до збірника рішень і висновків Конституційного Суду України В. Скомороха зазначив: «Рішення та висновки Суду стосуються найважливіших (тобто найбільш значущих – *авт. Сердюк І.*) правових проблем, незалежно від того, хто ініціював відкриття конституційного провадження у справі, які правові акти були предметом перевірки на їх відповідність Конституції України (конституційність) і який резонанс викликав у суспільстві розгляд тієї чи іншої справи» [17, с. 3].

У контексті питання, що розглядаються нами, не можна залишити поза увагою і таку важливу складову значущості правового акта, як історична цінність. Саме завдяки аналізу текстів правових актів, що є джерелами права, історикам права вдається рекон-

труювати у виді ретроспективної теоретичної моделі суспільний і державний лад, визначити правовий статус різних верств населення, оцінити значення позитивного права для суспільного розвитку і, що особливо важливо, відновити історичну правду про події, інформація про які з ідеологічних причин або замовчувалася, або перекручувалася. Наочним підтвердженням цьому є, наприклад, цілеспрямована державна політика сталінського режиму щодо Українського народу, що у 1932-1933 роках мала своїм наслідком численні жертви через голодомор.

Не менш важливим є відновлення історичної справедливості стосовно незаконно засуджених громадян, які стали жертвами політичних репресій. Саме копітка праця істориків та істориків права з архівними документами (передусім, кримінальними справами і, зокрема, незаконними судовими рішеннями як різновидом правозастосовного акта) дозволила реабілітувати значну кількість таких осіб.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, під категорією «цінність правових актів» пропонуємо розуміти їх сутнісну властивість, що виявляється у власній їх значущості як правової цінності, як джерела інформації про визнану суспільством і державою систему правових цінностей, як легального і легітимного юридичного засобу для впорядкування суспільних відносин, реалізації потреб та інтересів особи, суспільства і держави, правової оцінки юридично значущої поведінки право-дієздатних суб'єктів та розв'язання правових конфліктів, а також як джерела права, що дозволяє реконструювати у виді ретроспективної теоретичної моделі суспільний і державний лад, визначити правовий статус різних верств населення, оцінити значення позитивного права для суспільного розвитку і, що особливо важливо, відновити історичну правду та справедливість.

Цінність правових актів конкретизується в таких її проявах, як:

- власна значущість, що визначається її місцем у системі правових цінностей;
- інформаційна цінність – правові акти є необхідним легальним засобом доведення соціально та індивідуально значущої правової інформації (у тому числі про систему правових цінностей), її джерелом;
- інструментальна значущість – правові акти є легальним і легітимним юридичним засобом для впорядкування суспільних відносин, реалізації потреб та інтересів особи, суспільства і держави, правової оцінки юридично значущої поведінки право-дієздатних суб'єктів, розв'язання правових конфліктів і відновлення порушених прав;
- історична цінність – правові акти як джерела права дозволяють реконструювати у виді ретроспективної теоретичної моделі суспільний і державний лад, визначити правовий статус різних верств населення, оцінити значення позитивного права для суспільного розвитку і, що особливо важливо, відновити історичну правду та справедливість.

В аспекті утвердження і забезпечення прав і свобод людини цінність правових актів виявляється у їх значущості як офіційного джерела інформації про загальні й індивідуальні права та обов'язки суб'єктів права, як легального і легітимного юридичного засобу для впорядкування суспільних відносин, реалізації потреб та інтересів особи, правової оцінки юридично значущої поведінки суб'єктів, розв'язання правових конфліктів і відновлення порушених прав, а також відновлення історичної справедливості стосовно незаконно засуджених громадян, які стали жертвами політичних репресій.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України: науково-практич. коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. Харків: Видавництво «Право»; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с.
2. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (основи юридичної діяльності): навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 495 с.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 2003. Т. 5: П-С. 736 с.
4. Абдулаев М.И., Комаров С.А. Проблемы теории государства и права: учебник. СПб.: Питер, 2003. 576 с.
5. Бехруз Х. Правовые ценности и диалог правовых культур: концепция универсальности и релятивизма. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 4. С. 212-218.
6. Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2000. 576 с.
7. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.: Питер 2011. 352 с.
8. Малько А.В. Теория государства и права вопросах и ответах: учебно-методич. пособие. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2003. 300 с.
9. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования.

М.: Статут, 1999. 712 с.

10. Рабинович П.М. Социалистическое право как ценность. Изд. 2-е, стереотип. Одесса: Юрид. лит., 2006.

11. Погребняк С. Цінність права // Теорія держави і права / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2015. С. 97-98.

12. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): підручник. К.: Кондор, 2002. 353 с.

13. Зайчук О.В. Сутність і соціальне призначення права // Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. С. 280-295.

14. Нерсесянц В.С. Юридическая онтология, гносеология и аксиология // Проблемы общей теории права и государства: учебник для вузов / под общ. ред. Академика РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. М.: Норма, 2006. С. 194-198.

15. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: монографія. Х.: Факт, 2001. 328 с.

16. Тодика Ю.М. Соціальна цінність Конституції України на трансформаційному етапі розвитку держави і суспільства // Наукові записки ХЕПУ, 2005. № 2 (3). С. 65-75.

17. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001 / відп. ред. канд. юрид. наук П.Б. Євграфов. К.: Хрінком Інтер, 2001. 512 с.

Надійшла до редакції 30.11.2018

SUMMARY

Serdyuk I.A. Value of legal acts in the aspect of establishment and ensuring of human rights. The author has found out components of the valuable methodological approach, which are the theoretical tools for determining the significance of legal acts in the aspect of establishing and ensuring human rights. He has considered existing legal scholars' views on the value of law and the Constitution in the modern legal science. On the basis of their analysis, an author's definition of the general theoretical category "the value of a legal act" has been proposed, as well as manifestations of the same phenomenon of legal reality in the aspect of the assertion and assurance of human rights.

The category "value of legal acts" has been proposed to be understood as their essential property, which is manifested in the legal significance of legal acts as a legal value, their significance as a source of information about the system of legal values recognized by society and the state, as a legal and legitimate legal instrument for the regulation of social relations, implementation needs and interests of a person, society and state, legal assessment of legally significant conduct of law-making, capable actors and the resolution of legal conflicts, as well as sources of pr Islands that allows retrospective reconstruction in the form of theoretical models of social and political system, to determine the legal status of different populations, to assess the importance of positive law for social development and, most importantly, to restore historical truth and justice.

The value of legal acts is specified in such manifestations as:

- their own significance, determined by their place in the system of legal values;
- information value - legal acts are necessary legal means of proof of socially and individually significant legal information (including the system of legal values), its source;
- instrumental significance - legal acts are legal and legitimate legal means for the regulation of social relations, realization of the needs and interests of a person, society and the state; legal assessment of legally significant conduct of lawful, capable actors; resolving legal conflicts and restoration of violated rights;
- historical value - legal acts as a source of law allow us to reconstruct a retrospective theoretical model of the social and state system, determine the legal status of different segments of the population, assess the value of positive law for social development and, most importantly, restore historical truth and justice.

In the aspect of establishing and ensuring people's rights and freedoms, the value of legal acts manifests itself in their significance as an official source of information about general and individual rights and obligations of subjects of law as a legal and legitimate legal means for the regulation of social relations, realization of needs and the interests of a person, the legal assessment of legally significant behavior of subjects, the resolution of legal conflicts and the restoration of violated rights, as well as the restoration of historical justice with regard to illegally convicted citizens, who became victims of political repression.

Keywords: value, value (axiological) approach, value of law, value of the Constitution, value of a legal act, instrumental value of a legal act, proper value of a legal act, historical value of a legal act.